

УДК 821.161.2-1Семенко

Н. І. ЯНКОВА

м. Київ

nyankova@ukr.net

МОТИВИ КОХАННЯ В ПОЕЗІЇ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА

У науковій розвідці робимо спробу проаналізувати мотиви кохання в поезії Михайля Семенка, визначити елементи автобіографізму та специфіки їх індивідуально-авторського втілення в поетичному тексті.

Ключові слова: футуризм, цикл, мотив кохання, ліричний герой, автобіографізм.

Друге десятиліття ХХ століття – надзвичайно складний період як в історії української літератури, так і в історії прози зокрема. Драматичні події життя, політичні збурення й гасла поклали свій відбиток на ідейно-тематичне та жанрово-стильове забарвлення художніх творів, розкидали «по всіх країнах» письменників старшої генерації. «Одні з них цілком замовкли, чи місця собі не знаходячи, ані резонатора в звичному читацькому гурті, ані просто технічних засобів; інші пробують застосувати себе до нового ґрунту й силкуються таки подавати голос, хоча це надзвичайно важко й не завжди навіть можливо» [1, 388].

Справжнього поживлення українській літературі надавала творча діяльність початківців: активних учасників революції та громадянської війни. Всі вони уважно придивлялись як до соціально-політичних змін у житті суспільства, так і до морально-етичних сторін розвитку революційних подій, хоча й порізно сприймали та оцінювали навколишню дійсність, сповідували досить часто полярні принципи, дотримувались несхожих стильових уподобань. Серед знакових фігур українського літературного відродження 20-х років ХХ століття – активний учасник літературно-мистецького життя, літературних полемік і дискусій, засновник українського футуризму Михайль Семенко. Ім'я поета набуло неоднозначного, часом скандально-суперечливого статусу, відгомін якого ще й донині позначається на стані семенкознавства.

Вивчення творчості Семенка пройшло в своєму розвитку кілька етапів: від повного заперечення у 1940–1950-ті роки та спроб реабілітувати автора, залучивши його творчість до формату радянської літератури в

1960–1970-ті роки, до повного визнання творчості митця та його ролі в загальнокультурному контексті доби вже за часів незалежності. Сучасне українське семенкознавство представлене дослідженнями літературознавців як материкової, так і діаспорної складової України (праці Ю. Коваліва, Р. Гончарова, Д. Горбачова, С. Жадана, О. Ільницького, М. Сороки, Г. Черниш та ін.).

Метою нашого дослідження є спроба аналізу мотивів кохання в поезії Михайля Семенка, визначення елементів автобіографізму та специфіки їх індивідуально-авторського втілення в поетичному тексті.

Тема кохання реалізується вже в ранніх творах М. Семенка. У циклі «Осінь рана» інтимні мотиви виражені не так яскраво, лише через окремі рефлексії та іронічні фіксації спілкування з місцевими дівчатами, яке ймовірно, не виходило далі звичайного флірту. На перший план тема кохання виходить у збірці «П'єро кохає», присвяченій Лідії Горенко. До слова, за свідченням Г. Черниш, обставини знайомства Михайля Семенка та Лідії дещо нагадували обставини знайомства Івана Франка з Ольгою Рошкевич: «Племінника Лідії Горенко Михайла Суліміна вчив грі на скрипці К. Суханов... На час, коли він був відсутній, він приставив до свого учня свого друга-скрипача Михайля Семенка. Молодих людей (Михайла та Лідію) здивував випадковий збіг назв українських сел, звідки йшов їх родовід: Кибинці – у Михайла Семенка та Скибинці – у Лідії Горенко. Юнак зачарований виглядом вісімнадцятирічної дівчини: розкішна русява коса («русокою оточила», – напише поет), довгі вії, чудовий голос (пізніше вона виступала з українською капелою)» [8, 87].

Інтимну поезію Михайля Семенка представляє написаний на початку 1918 року цикл із 26 коротких віршів «Гімни св. Терезі». Ліричні поезії циклу умовно об'єднують три тематичні рівні: перший рівень – цикл «Селянські сатурналії», у яких «емпірична життєва ситуація поета ... реалії, в тому числі й психологічні, подаються оголено»; другий цикл – «Гімни св. Терезі», де «домінує вилучена в «Селянських сатурналіях» стихія узагальнень. Та ж емпірична ситуація подана в символічному ключі. Поет зачинений з коханою-святою в «тишайшому куті»... В «Гімнах св. Терезі» – стиль поезії містичної та еротичної»; до третього циклу належать «Біла студія» та «В садах безрозних», яким притаманна «особлива манера зашифрованості, абстрактності, герметичності...» [2, 92].

За свідченням М. Сулими, у «Гімнах св. Терезі» Семенко не вперше у своїй творчості «звернув увагу на канонізовану святу, основоположницю іспанської літературної мови, поетесу, авторку багатьох філософських трактатів» [6, 6], на честь якої в день канонізації святої 1622 р. в Іспанії був улаштований поетичний турнір, а поети (Діамант, Мурільо) присвячували їй свої твори [7, 20]. Дослідники також припускають, що «Гімни св. Терезі» певною мірою символічно співвіднесені із реальними стосунками Михайля Семенка з дружиною Лідією Горенко, а також звертають увагу на присвяту сестрі поета Олександрі, дівчині глибоко віруючій, що в цілому не співпадає з містико-еротичною тематикою циклу.

Для всього циклу визначальним є мотив містично-еротичного роздвоєння, дисгармонійності переживань, виразного дисонансу й напруги. Мотив роздвоєння, внутрішнього конфлікту виявляється на рівні діалогу ліричного героя, світлої та темної сторін його душі, що втілюється в образі «печерного звіра». Ліричний герой з надією і розпачем звертається до коханої. У його проникливих словах-проханнях помітні яскраво виражені християнські алюзії, пов'язані зі знищенням людської плоти:

Дай мені уявить, що я скельно поважний,
Що я міцний і сталий.
Вкинь в груди промінь, захват безважний,
І в серце – камінь тривалий [4, 71].

Свята Тереза для юрби постає в одному образі («твій образ, юрбою обцілований»), інакшою – для поета в «найтишшому куті» («ніжно тонкий // твій профіль <...> // Суворі строгість бога-отця // В жіночих рисах...» [4, 80]). Прикметно, що образам природи, культури (хрест, катакомби, похмурі склепіння, базальтові скелі і т. д.), які увиразнюють настрої й переживання ліричного героя, протиставляється світ індустріальної цивілізації, техногенної сили, відтвореної у футуристичному образі «піроксилінних бомб» («Дисонантний – я притуливсь до базальтових скель, // Не допусти, щоб розірвалися піроксилінні бомби» [4, 71]).

Лірична драма Михайля Семенка «Ліліт», написана 1919 року, є стилізацією символістської драми, на що вказує як міфологічне ім'я Ліліт у заголовку твору, так власне й підзаголовок «Scenes pathetiques». Як відомо, до образу Ліліт неодноразово зверталися поети в різні епохи. Цей образ приваблював у німецькій літературі романтика Й.-В. Гете, у французькій – реаліста А. Франса, в російській літературі – символістів Ф. Сологуба, Д. Мережковського. Образ Ліліт в інтерпретації Михайля Семенка пов'язаний із традиційним, створеним у часи середньовіччя образом прекрасної, неземної краси, «магічно» привабливої жінки, за якою тільки постає її демонічна тінь [3, 55] (на відміну від первісного образу Ліліт – демонічної істоти, волохатої та крилатої матері Ахримана, дружини Самаеля [5, 284]. – Н. Я.).

Семенко у своєму творі представляє ліричний сюжет кохання на рівні любовного трикутника жінка – щасливий – нещасливий коханець. Персонажів у ліричній драмі троє: Ліліт та два чоловічих образи-антиподи – «Перший» і «Другий», які є відображенням внутрішньої амбівалентності самого поета, про що свідчать ремінісценції в репліках обох персонажів. Поєднання міфічного імені жінки (Ліліт. – Н. Я.) та безособової, хоча й не позбавленої певної символічності, нумерації героїв-чоловіків створює у драмі додатковий парадійний ефект.

Сюжету твору поєднує в собі пошуки Першим піднесеного кохання, створення й обоження ним образу ідеальної коханої жінки, пережиті героєм миті гармонії та щастя, зрада

Лоліт із реалістом та матеріалістом Другим, втрата Першим сенсу життя і його смерть. У почуттях Першого до Ліліт відображено мотиви традиційного в літературі сюжету кохання – ідеального й піднесеного. Другий символізує реальне життєве начало.

Монологи Першого, що відображають стан його душі, навмисно перенасичені лексикою, трагічні, навіть певною мірою доведені до абсурду: «В моїй душі роздвоївся божественного слід // Я роздягаю стримано винайдену Ліліт. // Хто зодяг її у малиновий стрій? // Хто посмів доторкнутися до моїх мрій? // Я знайшов свою душу в садах безрозних, // Я зоставив свої досягнення в білій труні. // Хто смів доторкнутися до пелюстків мімозних? // Хто смів потиснути руку мені? // <...> // Хто смів розважанням втішить серце моє? // Хто смів ольорнечувать моє ательє?» [4, 113]. У сприйнятті Другого кохання матеріалізується на рівні механістичного інстинкту: «Моя сила – жадоби глибинь. // Я до тебе прийшов, бо тебе люблю. // Ти мені потрібна на єдиний мент, // Бо на подібний хвильний шлюб // Я не останній претендент <...> // Бо в кожній жінці – знайомий літ, // і ім'я кожної – Ліліт. <...> // Знаєш сама – так промовляє кров. // Оце й усі кохання муки, // Оце й уся любов» [4, 128]. В авторській інтерпретації саме він – «виг-

нанець Граалю, переможець і трамп» [4, 118], чоловік-машина є людиною майбутнього.

У цілому мотиви кохання в поезії Михайля Семенка репрезентовані у відмінному від народницької традиції ключі. Стосунки ліричного героя з коханою, його переживання, настрої, почуття передаються через стилізацію, часом травестування, іронічне відсторонення від образу жінки.

Список використаних джерел

1. Єфремов С. Історія українського письменства / Сергій Єфремов [за ред. М. К. Наєнка]. — К. : Основи, 1995. — 538 с.
2. Крігер Л. Михайль Семенко (1892–1937) — основоположник українського футуризму / Лео Крігер // Mychajl' Semenko Ausgewählte Werke: 2 vols. — Würzburg, 1979 — 1982. / Ed. Leo Kriger. — 1979. — С. 15—118.
3. Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2 т. — М. : Сов. энциклопедия, 1992. — Т. 2. — 719 с.
4. Семенко М. Повна збірка творів : в 3 т. / Михайль Семенко — Х. : Література і мистецтво, 1929–1931. — Т. 2 : В садах безрозних. — 1930. — 256 с.
5. Символы, знаки, эмблемы. Энциклопедия / [Авт.-сост. В. Андреева]. — М. : Астрель, 2004. — 556 с.
6. Сулима М. Неповторне магічне німе кіно / Микола Сулима // Сучасність. — 1992. — № 12. — С. 6—15.
7. Христианство: Энциклопедический словарь: в 3 томах. — М. : Большая российская энциклопедия, 1995. — Т. 3. — 783 с.
8. Черныш Г. Н. Украинский футуризм и поэзия Михайля Семенко: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.02. / Г. Н. Черныш. — К., 1989. — 190 с.

N. YANKOVA
Kyiv

THE MOTIVES OF LOVE IN POETRY BY MIHAJL' SEMENKO

In this research we analyze the motives of love in the poetry by Mihajl' Semenko, we determine the autobiographical elements and the specifics of their individual author's embodiment in poetic text.

Key words: futurism, cycle, motives of love, lyrical character, autobiography.

Н. И. ЯНКОВАЯ
г. Киев

МОТИВЫ ЛЮБВИ В ПОЭЗИИ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКО

В исследовании делаем попытку проанализировать мотивы любви в поэзии Михайля Семенко, определить элементы автобиографизма и специфику их индивидуально-авторского воплощения в поэтическом тексте.

Ключевые слова: футуризм, цикл, мотивы любви, лирический герой, автобиографизм.

Стаття надійшла до редколегії 01.10.2015